

Seniorers behov, erfarenheter och förslag för ett åldersvänligt Göteborg

Nulägesrapport 2024

Förord

Ingen ska lämnas utanför

De tydligaste ledorden i FN:s gemensamma handlingsplan för vår planet är att ingen ska lämnas utanför. Handlingsplanen, Agenda 2030, anger målen för hur vi ska kunna nå ett ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbart samhälle.

År 2016 blev Göteborgs Stad först i Sverige med att gå med i WHO:s nätverk för åldersvänliga städer. Staden formulerade ett mål om att Göteborg ska vara en bra stad att leva och åldras i. Och därför finns nu en organisation och struktur inom staden för ett sådant arbete. Åldersvänliga Göteborg driver frågorna tillsammans med en Äldreombudsman och det finns personer som arbetar med generationsmöten. Dessutom har äldre medborgare involverats som framtidsutvecklare, för att bara nämna några konkreta åtgärder. Den här rapporten är ett exempel på det arbetet, att Göteborgs Stad följer upp, lyssnar på och involverar äldre personer.

På Göteborgs universitet finns AgeCap, Centrum för åldrande och hälsa, som samlar forskare från många olika ämnen. Det övergripande målet för AgeCap är att forskningen ska bidra till människors kapabilitet, det vill säga att människor ska få leva ett liv och åldras på ett sätt som de själva finner värdefullt. Forskningen visar att vi på gruppnivå lever längre och blir friskare, men det finns fortfarande stora utmaningar. Inte minst gäller det attityder till äldre och ålderism, det vill säga att fördomar och stereotypa idéer om ålder styr våra tankar och beslut. Den mångfald av äldre som finns glöms ofta bort och man talar om äldre som en homogen grupp.

AgeCap har i arbetet för ett åldersvänligt Göteborg bidragit med den senaste forskningen, övertygade om att med kunskap är vi alla bättre rustade för att möta framtiden. Kommunens arbete med Åldersvänliga Göteborg är så viktigt. Och ingen ska lämnas utanför om Göteborg ska bli en bra stad att åldras i.

Maria Edström, docent i journalistik och knuten till Agecap, Centrum för åldrande och hälsa, vid Göteborgs universitet.

Bättre för många, men inte för alla

Medvetenheten om olikheter i levnadsvillkor hos den äldre befolkningen är en viktig del i en åldersvänlig stad. Mycket har blivit bra för många men inte för alla. Exempel på olikheter i levnadsvillkor bland äldre syns tydligt i hur fattigdom påverkar livsmöjligheterna. För någon kan det handla om att ha råd med ett trygghetslarm, medan det för någon annan kan vara att kunna betala en tandläkarräkning (Mac Innes m.fl., 2024). Sverige har en högre andel äldre med låg inkomst i jämförelse med övriga länder i Norden (Statistikmyndigheten, SCB, 2017). Drygt 300 000 svenska pensionärer räknas som fattiga, dvs uppfyller kriterierna för det som kallas för låg ekonomisk standard (Statistikmyndigheten, SCB, 2022). Särskilt drabbade är äldre utrikesfödda personer. Var tredje äldre person född i ett låginkomstland är inkomstfattig och har mindre än 10 000 kronor i förmögenhet (Gustafsson m.fl, 2019).

Bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd är ekonomiska stöd som ska avhjälpa fattigdom. Trots detta finns idag ett mörkertal om cirka 200 000 äldre personer som är berättigade till detta stöd men som inte använder det (Riksrevisionsverket, 2019). Frågan aktualiserar tillgänglighetsaspekter av välfärdsservice. Intervjuer med socialsekreterare som handlägger äldreomsorg vittnar om behovet av stöd i den digitala ansökningsprocessen av dessa bidrag till Pensionsmyndigheten (Lundälv, Mac Innes, 2023).

Hur äldre göteborgare kan ta del av den välfärdsservice som samhället erbjuder beror på en rad faktorer: om de lever ensamma eller med en partner, om de är vid god hälsa eller brottas med sjukdomar, samt om de känner sig bekväma i det digitala samhället eller befinner sig i digitalt utanförskap. Det handlar om individens möjlighet att navigera i myndighetsdjungeln men också hur myndigheter och verksamheter gör sig tillgängliga för individen (Lundälv, Mac Innes, 2023). För att alla göteborgare ska kunna tillgodogöra sig sina sociala rättigheter fullt ut krävs att informationen om dem är lättillgänglig oavsett om det gäller mötesplatser, hälso- och sjukvård eller ekonomiskt stöd.

Under 2025 träder den nya socialtjänstlagen i kraft. Lagen har ett tydligare fokus på det förebyggande sociala arbetet. Nu kan samtalet inledas om hur vi skrotar ålderströsklar, inkomströsklar och annat som hindrar äldre människors fulla deltagande i samhället. En åldersvänlig stad är en användarvänlig stad.

Hanna Mac Innes, utvecklingsledare forskning, äldre samt vård- och omsorgsförvaltningen, lektor och postdoktor vid institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet

Sammanfattning

Aldrande befolkning – en av de viktigaste samhällsfrågorna

Precis som större delen av världen står Göteborg inför en befolkningsutveckling där andelen äldre personer ökar snabbt. Utvecklingen med en åldrande befolkning har blivit en av de viktigaste samhällsfrågorna och ställer krav på samhället och omgivningen där vi bor och lever, ur både fysiska och sociala aspekter. För att möta denna demografiska förändring har Göteborgs Stad sedan 2016 varit medlem i WHO:s globala nätverk för åldersvänliga städer, *Age-friendly Cities and Communities* (WHO, 2024). Åldersvänliga Göteborg är namnet på Göteborgs Stads gemensamma och metodiska arbete utifrån medlemskapet. Att involvera äldre personer i samhällets utveckling och ta vara på engagemang, erfarenheter och idéer är avgörande för att kunna skapa en hållbar stad med goda förutsättningar för ett aktivt och hälsosamt åldrande, ett åldersvänligt Göteborg.

Enkätundersökning bland seniorer i Göteborg

Rapporten *Seniorers behov, erfarenheter och förslag för ett åldersvänligt Göteborg, nulägesrapport 2024* presenterar resultat från en enkätundersökning som 817 seniorer från hela Göteborg deltagit i. Resultatet är tänkt att användas som ett underlag i det fortsatta arbetet med att utveckla Göteborg som åldersvänlig stad.

Seniorers tankar och idéer för ett åldersvänligare Göteborg

Svaren visar att Göteborg på flera sätt är en bra stad att leva och åldras i för många, men också att det finns områden där förbättringar behövs. Stödjande åldersvänliga inslag såsom kostnadsfria resor med kollektivtrafiken, flexlinjen och ett brett utbud av kostnadsfria aktiviteter lyfts som mycket positivt. Exempel på vad som lyfts som hinder och utmaningar är utanförskap till följd av digitaliseringen i samhället, otillräcklig information och fysiska miljöer som inte är tillgängliga. Många lyfter en upplevelse av ålderism i samhället och av att bli diskriminerad på grund av ålder. Det tar sig uttryck både i hur man blir bemött och genom att behov förminsas eller åsidosätts.

Seniorer vill bland annat att Göteborgs Stad ska satsa på fler fysiskt tillgängliga och ekonomiskt överkomliga bostäder, erbjuda stöd vid flytt till en anpassad bostad och ökad kontinuitet inom hemtjänsten. Flera lyfter behovet att öka tillgängligheten i kollektivtrafiken. Mer tid för på- och avstigning, fler hållplatser med bänkar och väderskydd är exempel på det.

Det efterfrågas mer och lättillgänglig information om hälsofrämjande erbjudanden, aktiviteter och om det samhällsstöd som finns att få. Samlad information som kommer hem i brevlådan och en personlig kontakt att ringa som kan svara på frågor lyfts som förslag på komplement till digital information.

Många lyfter också betydelsen av social gemenskap och att staden bör satsa på fler och utvecklade mötesplatser med utökade öppettider. Trygghetsboende är en uppskattad boendeform som kan skapa både trygghet och gemenskap. Att vara delaktig i samhällets utveckling och bli tillvaratagen som en resurs, både i arbetslivet och ideellt är också viktigt för många.

Seniorer vill också ha lättare tillgång till gröna områden och parker och att staden ska utveckla stadsmiljön för att göra den mer tillgänglig och trygg. Till exempel lyfter de behovet av fler sittplatser, skugga och jämnt gångunderlag.

Innehåll

Sammanfattning	4
1 Inledning	7
Bakgrund och syfte	7
Seniorer har en viktig roll i stadsutvecklingen.....	8
Åldersvänliga Göteborg.....	8
Vi åldras olika.....	8
2 Tillvägagångssätt	9
Urval och insamling av svar.....	9
Möjligheter och utmaningar med metod	11
3 Resultat	11
Hur åldersvänligt uppfattar seniorer att Göteborg är idag?	13
Det här lyfts fram som åldersvänligt	14
Det här uppfattas som mindre åldersvänligt	15
Vad vill seniorer att Göteborg ska satsa på för att bli en mer åldersvänlig stad?	17
Hälsotjänster, vård och omsorg.....	19
Bostäder.....	21
Social delaktighet och inkludering	23
Mobilitet.....	25
Samhällsstöd och service.....	28
Stadsmiljö	30
Information och kommunikation.....	32
Frivillighetsarbete och arbetsliv	34
Ett medskick för framtiden	35
Källor	36
Bilagor	38

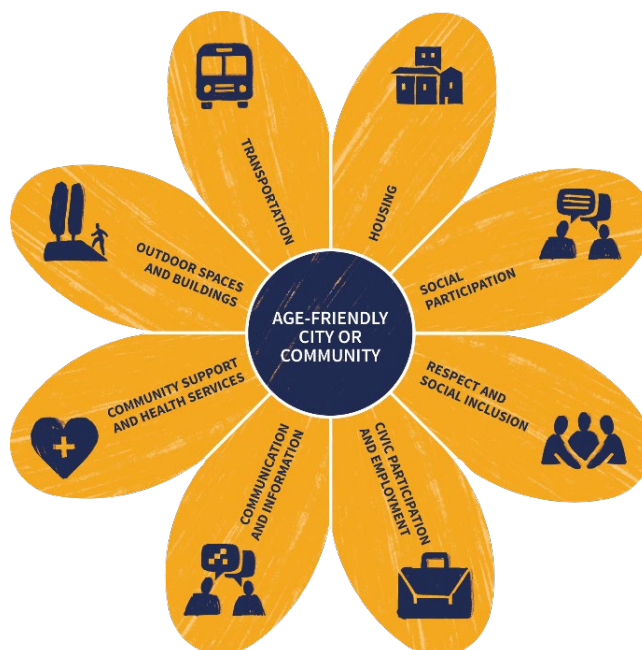
1 Inledning

Bakgrund och syfte

Syftet med denna rapport är att komplettera Basutvärderingen (2019) för arbetet med Åldersvänliga Göteborg. Här förmedlas aktuella erfarenheter, tankar och förslag från göteborgare som är 65 år och äldre om hur Göteborg kan utvecklas för att bli en ännu bättre plats att leva och åldras på. Dessutom bidrar Göteborgs Stads *Framtidsutvecklare* med reflektioner och idéer baserade på svaren (se kort beskrivning av framtidsutvecklare i rosa ruta på sida 8). Parallellt med denna rapport pågår en uppföljning av handlingsplanen för Åldersvänliga Göteborg (2021–2024). Rapporten är avsedd att användas som ett underlag i stadens fortsatta arbete med att utveckla Göteborg som åldersvänlig stad.

I rapporten undersöks samtliga åtta fokusområden som Världshälsorganisationen, WHO, har identifierat i arbetet för åldersvänliga städer och samhällen (se figur 1).

I rapporten används begreppen “äldre personer” och “seniorer” som synonymer till varandra och avser då personer som är 65 år och äldre.

Figur 1. WHO:s åtta fokusområden; Bostäder, Frivilligarbete och arbetsliv, Hälso- och sjukvård samt vård och omsorg, Information och kommunikation, Mobilitet, Samhällsstöd och service, Social delaktighet och inkludering, Stadsmiljö (WHO,2023).

Seniorer har en viktig roll i stadsutvecklingen

Seniorers upplevelser av hur Göteborg fungerar idag, och deras förslag för framtiden, är viktiga för att förstå hur staden behöver anpassas så att den fungerar bättre för en åldrande befolkning. Genom att involvera och ta vara på seniorers engagemang, erfarenheter och förslag kan möjligheter skapas för människor i alla åldrar att leva ett aktivt och ett hälsosamt liv, främja trygghet och gemenskap. Det ger även bättre möjlighet att ta vara på äldre som en resurs i samhället, motverka ålderism och bidra till en hållbar samhällsutveckling.

WHO betonar att åldersvänliga miljöer inte bara gynnar äldre, utan förbättrar livet för människor i alla åldrar (World Health Organization, 2023).

Åldersvänliga Göteborg

Göteborgs Stad är sedan 2016 medlem i WHO:s globala nätverk för åldersvänliga städer och samhällen, *Age-friendly Cities and Communities* (AFCC). Åldersvänliga Göteborg är namnet på stadens gemensamma åtagande att arbeta långsiktigt, metodiskt och tillsammans med seniorer och andra samhällsaktörer för att bli en mer åldersvänlig stad. Arbetet utgår från WHO:s evidensbaserade metodik som finns beskriven bland annat i WHO:s dokument: *Creating age-friendly environments in Europe: a tool for local policy-makers and planners* (World Health Organization, 2018).

Sedan år 2021 är det äldre samt vård- och omsorgsförvaltningen som leder och faciliterar det övergripande arbetet för Göteborgs Stad utifrån medlemskapet i AFCC.

Framtidsutvecklare – ett sätt att involvera seniorer

Framtidsutvecklarnas uppdrag är att bidra i arbetet med att utveckla Göteborg som åldersvänlig stad. De bor i olika delar av Göteborg och har olika bakgrund, livserfarenheter och funktionsvariationer. Tillsammans med förvaltningar och bolag engagerar de sig för att staden ska bli bättre att leva och åldras i.

goteborg.se/aldersvanliga

Vi åldras olika

Äldre i Göteborg är en mångfacetterad del av befolkningen och åldrandet skiljer sig åt i hälsa, ekonomisk situation, kulturell bakgrund, utbildning, livsstil och sociala nätverk (Göteborgs Stad, 2023). 25 procent av seniorer i Göteborg är utrikesfödda. Både sociala skillnader och kön påverkar vårt åldrande, och ojämlika livsvillkor tenderar att förstärkas med åren.

En del äldre har ett rikt socialt liv medan andra upplever ofrivillig ensamhet. En högre andel kvinnor än män, och äldre över 85 jämfört med yngre äldre, känner sig ensamma (VGR, 2022). En del är fysiskt aktiva och engagerade i arbetslivet eller ideellt arbete, medan andra kan ha mer begränsad rörlighet och vara beroende av vård och omsorg. Ca 12 procent har hemtjänst eller bor på vård-

och omsorgsboende och ca 6 procent har hälso- och sjukvårdsinsatser från äldre samt vård- och omsorgsförvaltningen (Göteborgs Stad, 2024)

Män har generellt en högre medelinkomst än kvinnor. För vissa är digital teknik en självklar del av vardagen, medan många kämpar med att få tillgång till och använda digitala tjänster. Enligt Internetstiftelsens rapport *Svenskarna och internet* (2024) är ålder den faktor som har störst påverkan på användandet av internet och av e-tjänster. I princip alla svenskar som inte använder internet är enligt rapporten i pensionsåldern och man ser att befolkningen över 65 år riskerar att hamna utanför det digitala samhället. Var femte person i pensionsåldern uppger att de inte använder internet men det är stor skillnad mellan yngre och äldre pensionärer. Andelen icke-användare mer än femdubblas bland personer över 75 år jämfört med yngre äldre 65–75 år.

Den mångskiftande gruppen göteborgare som är och blir äldre innebär att samhällsaktörer behöver ta hänsyn till ett brett spektrum av behov när man utvecklar staden för framtidens åldrande befolkning.

2 Tillvägagångssätt

Behov, förslag och erfarenheter från seniorer i Göteborg har samlats in genom en enkät som varit öppen för svar mellan den 1 augusti – 30 september 2024.

Enkäten och tillvägagångssättet togs fram i dialog med förvaltningen för demokrati och medborgarservice. Som metodstöd användes Handbok för medborgarinflytande (Göteborgs Stad, 2024). Utgångspunkten har varit att försöka samla in svar från en så bred representation av seniorer som varit möjligt.

Eftersom Göteborgs Stad är ett finskt förvaltningsområde publicerades en version på svenska och en på finska. Frågor och upplägg av enkät testades av framtidsutvecklare i två omgångar. Sverigefinska seniorer testade enkäten vid ett tillfälle innan slutgiltig version publicerades.

Urval och insamling av svar

I början av augusti 2024 sändes 20 000 vykort ut till slumpvis utvalda seniorer i Göteborg i syfte att uppmärksamma enkäten samt nå ut brett med att informera om att Göteborg är en åldersvänlig stad.

Enkätens innehåll:

En skattningsskala på 1-7 för hur åldersvänligt Göteborg upplevs 2024. (obligatorisk)

Fritextsvar för att motivera skattning. (frivillig fråga)

Fritextsvar för vad staden bör satsa på för att göra Göteborg mer åldersvänligt. (frivillig fråga)

Kryssfråga för vad svarande anser viktigast att satsa på utifrån de WHO:s åtta fokusområden för arbetet med åldersvänliga städer och samhällen. (frivillig fråga)

Frågor om ålder, kön, stadsdel samt hur svarande fått kännedom om enkäten. (frivilliga frågor)

Vykortet togs fram i dialog med utvecklingsledare från förvaltning för demokrati och medborgar-service samt Framtidsutvecklare som tyckte till om både utformning och innehåll. Göteborgs Stads kontaktcenter informerades om vykort och enkät innan utskick för att kunna hjälpa personer som hör av sig med frågor.

Slumpvis urval för utskick gjordes med hjälp av Statens personadressregister (SPAR). Urvalet gjordes med en procentuell fördelning som motsvarar antal personer i olika åldersgrupper från 65 år och uppåt, i varje stadsområde i Göteborg¹.

Förutom vykortet som sändes ut till invånare, sändes information om enkäten till en rad aktörer som har kontakt med seniorer i Göteborg. Information sändes via mejl och via affischer till föreningsliv, Göteborgs Stads olika råd för samverkan, de rättighetsstärkande verksamheterna Regnbågshuset, Romano Center i Väst, Teckensspråksforum och andra kommunala verksamheter (bilaga 1).

Fyra öppna träffar, en per stadsområde, arrangerades under svarsperioden. Invånare hade då möjlighet att möta medarbetare i staden för att framföra tankar, ha dialog och fylla i enkäten. I genomsnitt besvarade 50 personer enkäten per sådant tillfälle. Insamling av enkätsvar har även skett genom mötesplatser för seniorer och bibliotek. Utöver det har svar samlats in via telefonsamtal och mejl från invånare. De flesta har dock självständigt fyllt i enkäten via QR-kod på vykortet eller via webblänk.

Invånarguider² har varit med vid de fysiska träffarna samt har haft med sig enkäten i andra uppdrag där de möter invånare med annan bakgrund än svensk. Svar har även samlats in vid träff för seniorer i den syrisk-ortodoxa församlingen i Hjällbo samt vid träff med Fontänhusets Silverklubb (rehabilitering för personer med psykisk ohälsa).

Genom samverkan mellan olika förvaltningar kunde finskspråkiga medarbetare i staden vid tre tillfällen bistå med samtal och hjälp att fylla i enkäten på finska. Information om enkäten översattes till finska och dialogtillfällen på finska erbjöds. Information spreds via pensionärsråd och genom sverigefinska och finska föreningar. Information spreds även via Göteborgs Stads kalendarium på goteborg.se. Uppmuntran om att delta i enkäten spreds i finskspråkig lokalradio.

Utvecklingsledare har vid två tillfällen genomfört dialoger med romska föreningar och informerat om enkäten till nationella minoriteten romer med hjälp av Göteborgs Stads rättighetsstärkande verksamhet Romano Center i Väst.

¹ En så kallad tröskelanalys genomfördes avseende hantering av GDPR – relaterade uppgifter.

² Invånarguider är anställda av förvaltning för demokrati- och medborgarservice för att bedriva lokalt uppsökande informations – och dialogarbete på olika språk.

Möjligheter och utmaningar med metod

Insamling av enkätsvar genomfördes främst digitalt. En utmaning i insamlingen var att nå personer som saknar tillgång till eller erfarenhet av digital teknik. För att möta detta erbjöds flera alternativa sätt att delta som beskrivits ovan.

De flesta av de seniorer som återkopplat muntligt eller via mejl har uttryckt uppskattning över att få ett vykort i sin brevlåda som berättar om vad som pågår

”

Hade ingen aning om allt Göteborgs Stad erbjuder seniorer innan jag fick detta vykort och fick denna kontakt.

i Göteborgs Stad. De har upplevt det som positivt att bli tillfrågade om att vara med och tycka till om stadens utveckling på detta sätt.

Vid dialogmöten med romska föreningar och Romano Center i Väst framkom att vald metod begränsade möjligheterna för romska äldre att delta i enkäten. De påpekade att framtida enkäter av detta slag bör inkludera romsk kompetens, med hänsyn till de olika

språkliga variationer som finns inom gruppen. Eftersom många äldre romer saknar förmåga att läsa eller skriva, är det viktigt att anlita personer med kunskap att översätta, tolka och förklara enkäten på plats. Detta skulle öka tillgängligheten och möjliggöra ett mer inkluderande deltagande.

En ytterligare utmaning har varit att nå gruppen hemlösa. Här skulle ett annat arbetssätt behövas för att nå ut.

3 Resultat

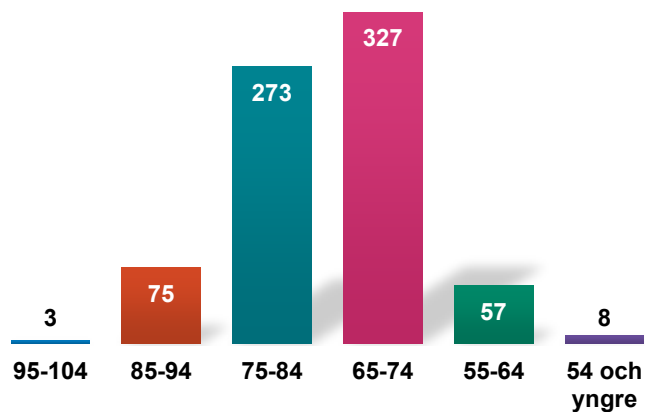
Många av svaren i enkäten bekräftar att behov och utmaningar fortfarande i stor utsträckning är samma som lyftes i den Basutvärdering som gjordes 2019. Basutvärderingen omfattade sex av WHO:s åtta fokusområden: *Bostäder, Information och kommunikation, Mobilitet, Samhällsstöd och service, Social delaktighet och inkludering och Stadsmiljö*. I denna rapport kompletteras de med *Frivilligarbete och arbetsliv* samt *Hälsotjänster, vård och omsorg* för att få med WHO:s samtliga fokusområden.

Svaren i enkäten visar på ett stort engagemang för samtliga fokusområden. Det framkommer av svaren att alla fokusområden är viktiga och att områdena ofta är tätt sammankopplade med varandra. Många invånare som svarat på enkäten har tagit sig tid att omsorgsfullt beskriva både utmaningar och positiva upplevelser med att leva och åldras i Göteborg.

Av de 817 seniorer som svarat på enkäten är 63 % (516) kvinnor och 35% (289) män. Tio personer har inte angett könstillhörighet och två personer har uppgett alternativet annat.

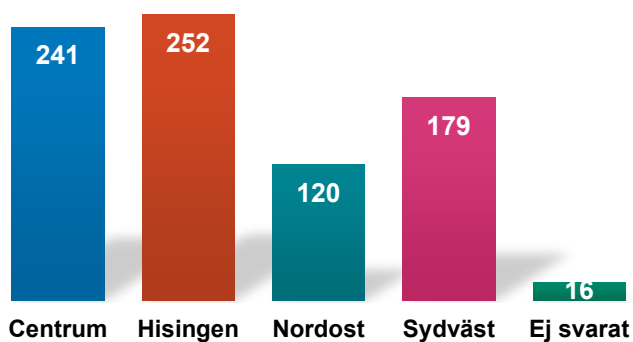
Den största åldersgruppen som svarat på enkäten är mellan 65 och 74 år, följt av åldersgruppen 75–84 år (tabell 2).

Tabell 2. Åldersfördelning hos dem som svarat (antal personer)

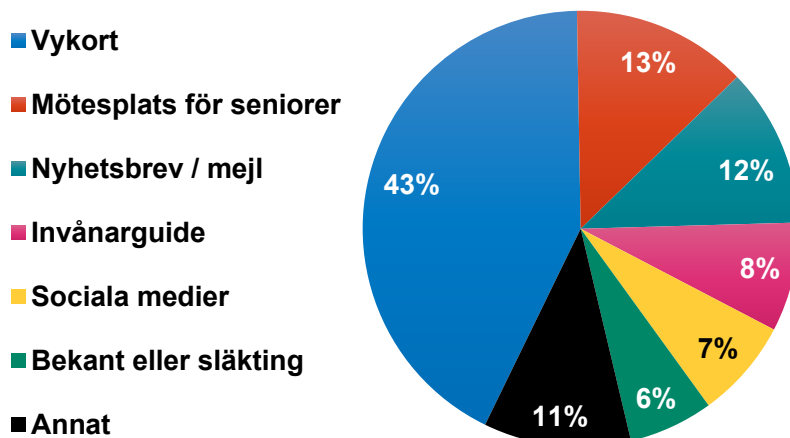
Flest svarande bor på Hisingen följt av Centrum. I sydväst är det något färre svarande och lägst svarsfrekvens är det i nordost (tabell 2).

Tabell 3. I vilka stadsdelar bor de som svarat? (antal personer)

Störst andel anger att de fått kännedom om enkäten via vykort i brevlådan. Därefter följer att de fått kännedom om den via mötesplats för seniorer, via nyhetsbrev eller mejlutskick samt via stadens invånarguider. Sociala medier och bekanta eller släktingar har också bidragit till information om enkäten.

Tabell 4. Hur fick de som svarat kännedom om enkäten?

Hur åldersvänligt uppfattar seniorer att Göteborg är idag?

Hur åldersvänligt seniorer uppfattar att Göteborg är idag, undersöktes genom en skattningsskala tillsammans med en fritextfråga där de svarande ombads motivera sin skattning. De flesta svarar fyra på en sjugradig skala. En del uttrycker att de inte har en tydlig uppfattning i frågan, antingen för att de själva inte direkt uppfattar sig vara berörda av frågan eller för att de är osäkra på vad som menas med begreppet "åldersvänlig".

”

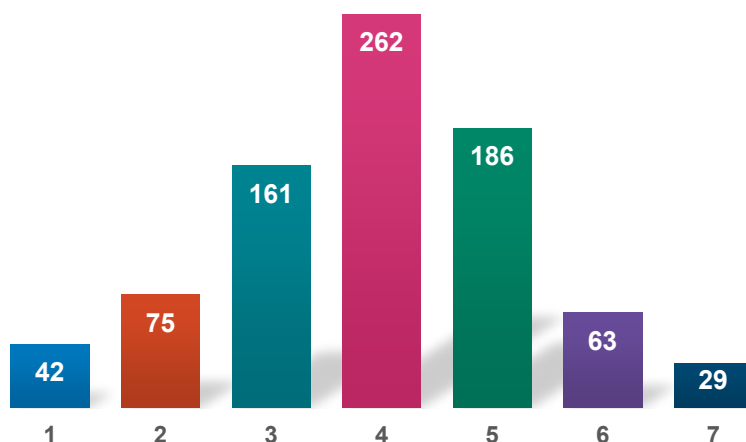
Jag har nyss fyllt 65, arbetar fortfarande och har inte börjat reflektera över sådana här saker ännu, så jag valde "varken eller"-alternativet

Positivt att Göteborg vill bli en mer Åldersvänlig stad! Det inger hopp och förtroende.

Tabell 5. Hur åldersvänligt tycker du att Göteborg är?

1 = inte alls åldersvänligt 7 = helt åldersvänligt

Det här lyfts fram som åldersvänligt

Seniorer lyfter fram flera aspekter som de upplever är åldersvänliga. Mest omnämnt är seniorkortet som erbjuder kostnadsfria resor med kollektivtrafik på angivna tider. Flexlinjen är också uppskattad även om seniorer också framför flera förbättringsförslag kopplat till tjänsten.

Utbudet av aktiviteter i staden beskrivs som positivt. Många omnämner aktiviteter som anordnas i kommunens regi vid bland annat mötesplatser och träffpunkter för seniorer. Även aktiviteter som anordnas av olika pensionärsföreningar, kulturaktiviteter, föreläsningar på dagtid, tillgång till bibliotek och träningsmöjligheter framförs som värdefulla.

Personer som flyttat till Göteborg beskriver staden som en bra stad att leva och åldras i jämfört med andra städer utifrån bland annat aktivitetsutbud med rabatter för seniorer, seniorkort och flexlinje. Några nämner också att de upplever att Göteborg är mer åldersblandat i stadsliv och på restauranger än andra städer.

Gratis kollektivtrafik och Flexlinjen

Aktivitetsutbud för seniorer på sociala mötesplatser

Träningsmöjligheter för seniorer

Föreläsningar och kulturaktiviteter på olika platser under dagtid.

Fixartjänster och teknikstöd

Trygghetsboende och trygghetslarm

”

Bra med gratis kollektivtrafik och mötesplatser. Positivt att Göteborgs stad vill bli mer åldersvänligt, det behövs.

Det här uppfattas som mindre åldersvänligt

Lätt tillgänglig och begriplig kommunikation och information lyfts av många som en viktig del av ett åldersvänligt samhälle. Samtidigt framför många att det är svårt att veta var och när man som senior medborgare kan vända sig till kommunen för stöd eller information. Man lyfter även att man missar mycket information som endast finns digitalt. Sverigefinska seniorer lyfter fram att det finns för lite information om finskspråkiga aktiviteter, och att informationen när den finns har för kort framförhållning. Men det beskrivs också att information på finska har blivit lite bättre de senaste åren.

När det gäller den fysiska stadsmiljön beskrivs att den behöver förbättras för att Göteborg ska upplevas som mer åldersvänlig. Många svar beskriver utmaningar med att självständigt, tryggt och säkert kunna ta sig runt i staden. Ofta handlar det om att röra sig till fots, särskilt på platser där fotgängare, cyklister och bilister delar på utrymmet. Ojämna underlag och gropar i trottoarer beskrivs återkommande, liksom brister i snöröjning och halkbekämpning. Bygget av Västlänken har gjort det svårare för äldre personer att ta sig fram i staden; både på grund av fysiska hinder och på grund av ofta förekommande förändringar i gång- och vägnät. Elsparkcyklar och ecyklar är ett ämne som berör och lyfts av många. Sparkcyklarna bidrar till upplevd otrygghet både i biltrafik och på gång- och cykelbanor och de utgör även direkta hinder när de parkeras på gångbanor. Också bristen på sitt- och viloplatser är något som ofta nämns.

”

Svårt att ta sig runt om man kliver av på vissa hållplatser i staden, cyklar, bilar, spårvagnar känns okontrollerat och stressande.

Gatstenen är fin men farlig och så länge den utgör beläggningen i stora delar av innerstaden är Göteborg ingen åldersvänlig stad.

Brist på Information

Svårt att förstå var och hur man kan få stöd i olika frågor

Digitalisering av tjänster, service och information

Information och tjänster som inte är tillräckligt anpassade för personer med kognitiva funktionsnedsättningar

Otillgängliga fysiska miljöer

Brist på bänkar och sittplatser

Bristande snöröjning och halkbekämpning.

Byggarbeten försvårar att ta sig fram

Varierande kvalitet i vård och omsorg

Brist på valmöjligheter när det gäller boende för äldre

Upplevelse av ensamhet och isolering

Digitalisering - ett hot mot självständighet

En av utmaningarna som lyfts genomgående och som kan kopplas till i princip samtliga av WHO:s fokusområden är hur en långtgående digitalisering av bland annat tjänster och information utmanar självständigheten i vardagslivet. Det framkommer hur en ökad digitalisering har en negativ påverkan på tillgången till samhällsinformation och påverkansmöjligheter inom viktiga frågor. När information, exempelvis från Göteborgs Stad, enbart finns tillgänglig digitalt kan det innebära att seniorer inte får veta sådant som är relevant för dem.

Seniorer ger exempel på hur ökad digitalisering orsakar minskad rörlighet, upplevd social isolering och minskat självförtroende. De beskriver hur det skapar direkta svårigheter kopplat till bland annat kollektivresor, betalparkering och offentliga toalettbesök.

Många beskriver att de känner sig utestängda från digitala tjänster, service och information. Ett exempel som ofta nämns i svaren är användning av BankID. För att kunna utträta många vardagliga ärenden behövs idag BankID och en smartphone. Om man inte har eller kan hantera BankID och en smartphone kan det vara svårt att genomföra myndighetsärenden, e-hälsotjänster och bankärenden.

Beskrivningarna kommer inte endast från personer som inte alls är digitala. Många som har en smartphone eller dator tycker det är svårt att hänga med när de digitala tjänster man använder förändras, utvecklas i snabb takt eller är krångliga redan från början.

”

Det är galet att man måste kunna det digitala för att fungera i stan. Det får mig att bli frustrerad och känna mig dålig. Jag är välutbildad och van att använda tex telefon, men det hjälps inte. Det kommer så mycket nytt och efter att arbetslivet är slut är det omöjligt att hänga med. Gör något och gör det enkelt.

Stort problem med alla olika parkeringsappar. Är det ens lagligt att man måste ha telefon för att kunna parkera. Var man än är så måste man vara digital, ett stort problem!

Jag saknar effektiv information till alla som hamnat mellan stolarna - till dem som inte har dator, mobiltelefon, eller inte kan använda dessa.

För den som inte har råd med en smartphone bör man kunna ansöka om bidrag till en från kommunen.

Aldersdiskriminering – en nationell och lokal utmaning

Ålderism och åldersdiskriminering är en annan utmaning som lyfts i många av svaren. Det tar sig uttryck både i hur man blir bemött och genom upplevelsen att de behov man har förminskas eller åsidosätts.

”

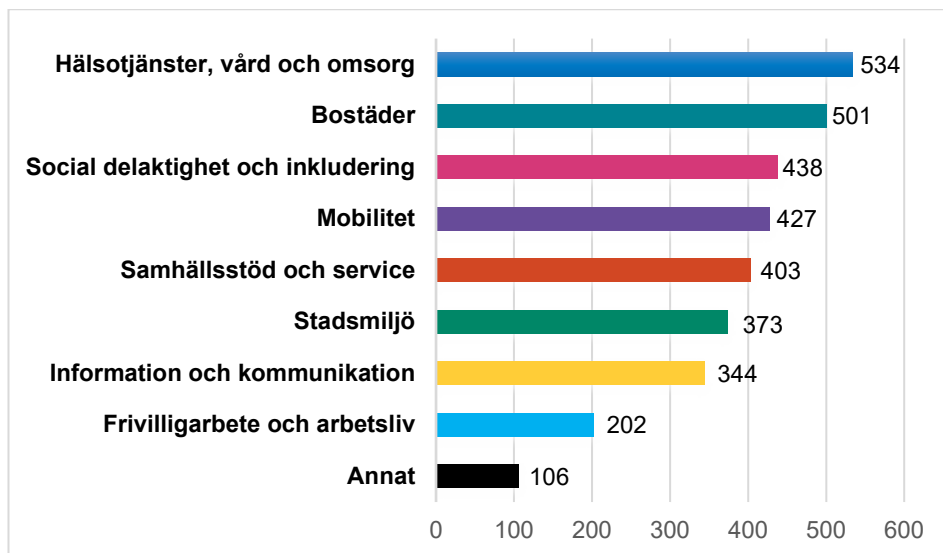
Det finns en tydlig åldersdiskriminering i Göteborg var man än befinner sig! Människor ser ner på oss gamla!

Vad vill seniorer att Göteborg ska satsa på för att bli en mer åldersvänlig stad?

De som svarade hade möjlighet att välja hur många fokusområden de ville i frågan om vad som är viktigast i arbetet för en åldersvänlig stad (Tabell 6). Svaren visar en relativt jämn fördelning mellan områdena hälsotjänster, vård och omsorg och bostäder, samt mellan social delaktighet och inkludering, mobilitet samt samhällsstöd och service. Något lägre ligger stadsmiljö samt information och kommunikation. Frivilligarbete och arbetsliv valdes mer sällan.

Helt otroligt med den utbredda åldersdiskrimineringen i Sverige. Jag kom till Sverige på 70-talet och är förvånad över att så fort man blir pensionär så är man ingenting värd i samhället.

Tabell 6. Vilket eller vilka områden tycker du är viktigast att satsa på för att Göteborg ska bli en mer åldersvänlig stad?

Det märks tydligt i fritextsvaren som ger fördjupande beskrivningar, att rangordningen inte kan tolkas alltför statistiskt. Fokusområdena påverkar på olika sätt varandra och är kopplade till varandra. Upplevelsen av hur man kan ta sig runt i staden (mobilitet) påverkar till exempel upplevelse av tillgång till samhällsstöd och service.

Det kan i sin tur påverka i vilken utsträckning man kan vara en resurs för andra, till exempel som volontär (frivilligarbete och arbetsliv). Osäkerhet kring var och hur man ska söka information eller om informationen är otydlig, kan till exempel påverka hur tillgängligt man uppfattar hälso- och sjukvård, eller hur man uppfattar tillgänglighet till bostäder.

”

Alla områden som Åldersvänliga Göteborg tagit fram är prioriterade från min sida! Seniorer har redan valt ut nedanstående områden som speciellt viktiga att satsa på och har inriktningen mot förebyggande och hälsofrämjande insatser!

Begreppet trygghet nämns på skilda sätt och kopplat till flera fokusområden. Det kan handla om trygghet i boende och närmiljö, trygghet kopplat till kriminalitet och samhällssäkerhet, trygghet inom vård och omsorg, trygghet i samhälle och aktiviteter eller allmän trygghet i stadsmiljö och kollektivtrafik.

De fördjupade fritextsvaren är sammanfattade under fokusområdenas rubriker tillsammans med utvalda citat för att belysa konkreta idéer och tankar från seniorer själva. De framtidsutvecklare som ingår i arbetet med

uppdraget Åldersvänliga Göteborg har tagit del av citaten och som grupp givit medskick i sammanfattande reflektioner till varje fokusområde.

Seniorers röster som bekräftar resultaten

Utöver enkäten har seniorer kontinuerligt bidragit med tankar, erfarenheter och förslag under hela handlingsplansperioden 2021–2024. Det har ofta skett i samband med olika publika aktiviteter kopplat till arbetet med Åldersvänliga Göteborg. Några exempel på sådana aktiviteter är Rullatorloppet, Våga Prata – om psykisk hälsa, tankesmedjor, föreläsningar, forskningsseminarier och workshops. De tankar och förslag som förmedlats under dessa aktiviteter bekräftar resultaten från enkätundersökningen. Såväl i enkätsvaren som i andra medskick från seniorer, lyfts vikten av att vara sedd och bli tillvaratagen som en resurs i samhället. Seniorer beskriver att de vill och kan vara med och bidra i olika delar av samhälls- och stadsutvecklingen. Områden som nämns är till exempel fler seniorer i skolan, att fungera som mentorer och att ansvara för olika volontäruppdrag.

Hälsotjänster, vård och omsorg

Tillgängliga samhälls- och hälsotjänster till låg kostnad är avgörande för att hålla äldre personer friska, självständiga och aktiva. Det innebär både tillräcklig tillgång till, att samhälls- och hälsotjänster är bekvämt belägna nära där äldre bor, och att det finns utbildade hälso- och socialarbetare för att tillhandahålla dessa tjänster (World Health Organization, [WHO] 2024).

➤ Specialiserade vårdcentraler för äldre

Flera uttrycker ett behov av förbättrad tillgång till högkvalitativ vård och omsorg där man ser hela människan. Önskemål lyfts om mer specialiserad vård och vårdcentraler för äldre, samt behov av ökad kompetens om äldres behov hos vårdpersonal.

En önskan om ökad kontinuitet inom vården nämns också. Man vill träffa ett fåtal personer vid vårdkontakt och vårdpersonal som kan kommunicera på ett enkelt sätt så man förstår.

”Särskilda vårdcentraler för 70 plus.”

➤ Att tala och förklara på sitt språk

Vissa uttrycker en oro för att inte kunna kommunicera med den man möter vid vård eller omsorgskontakt. Det kan handla om både språklig kompetens och kulturell förståelse.

”Viktigt att man kan prata finska på sjukhus. Förmedla sina besvär på finska. Kan beskriva sina smärtor.”

➤ Vem kommer hem till mig?

En del föreslår att Göteborg ser över hemtjänstens organisering. Önskvärt är en hög kontinuitet och att så få personer som möjligt besöker en persons hem. Det inger trygghet att veta vem som ska utföra insatserna och att ha möjlighet att lära känna den personen.

”Hemtjänst med samma personal och som har tid för en.”

➤ Attraktiv vård och omsorg och utbildad personal

Det lyfts behov av att göra vård- och omsorgsyrken mer attraktiva så att fler ska välja arbete inom vård och omsorg. Att säkerställa utbildningskrav, språkkunskaper och förbättrade villkor för vård och omsorgspersonal är åtgärder flera tycker är viktigt. När man möter vård och omsorgspersonal med kunskap om äldres behov och när man själv förstår och kan göra sig förstådd, beskrivs att tryggheten ökar både för den som behöver vården eller omsorgen och för anhöriga.

"Det måste vara krav på utbildning, språkkunskaper och förbättrade villkor för personalen så att människor söker anställning där för att de tycker om att arbeta med människor."

➤ **Mer utbildning om friskvård och egenvård**

Svaren visar att det vore positivt om det fanns mer information, kurser och lokaler för att stärka kunskap om friskvård och egenvård.

"Skapa intressanta kurser, projekt och föreläsningar som förmedlar fungerande, attraktiv och lättförståelig information om hur kroppen hålls frisk och energirik genom att aktivt välja rätt kost och livsstilsaktiviteter."

"Vårdcentraler borde bjuda in seniorer till informationsträffar som pratar om motion, kost, livsstilsfaktorer överlag."

"Bygg lokaler där äldre kan få stöd och information om hjälpmedel samt delta i aktiviteter som stärker deras fysiska och mentala hälsa."

Framtidsutvecklare reflekterar över enkätsvaren om hälsotjänster, vård och omsorg

Vi ser att samhället behöver mer kunskap om hur åldrandet påverkar hälsan. För att skapa ett åldersvänligt samhälle är det avgörande att hälso- och sjukvårdstjänster samt omsorg anpassas efter äldres behov. Det handlar inte bara om tillgång till vård, utan också om att skapa en trygg och begriplig vård- och omsorg, där information är lättförståelig och personligt stöd och integritet värnas i varje steg.

Anhöriga, som stöttar och bidrar till vården av äldre behöver även dom få ett gediget stöd av staden för att orka.

Ge hemtjänsten bättre förutsättningar att stötta oss och att arbeta hälsofrämjande. Hemtjänsten är viktig för många och skulle kanske även kunna fungera som informationsbärare inom frågor om åldrande och hälsa i Göteborg.

Varför inte inrätta geriatriska vårdcentraler som är specialister på oss äldre när vi i framtiden kommer att bli fler!

Bostäder

” Bostaden är en grundförutsättning för trygghet och ett aktivt liv. Seniorer lyfter hur viktigt det är att bostaden och boendemiljön fungerar. Många har inte råd med en nybyggd lägenhet. Äldre vill själva välja var och hur de bor, och har behov av mer och bättre information om vilka möjligheter som finns till bättre boende; boendeanternativ, bostadsanpassning samt hur man söker hyresrätter (World Health Organization, [WHO] 2024).

➤ **Tillgänglighetsanpassade bostäder och trygghetsboende med rimlig hyra**

Tillgängliga bostäder främjar självständighet och många vill att staden ska satsa på fler tillgängliga bostäder med rimliga hyror. Flera uttrycker en önskan om att flytta till ett trygghetsboende men vet inte hur ansökningsprocessen går till. Att inte behöva ta trapporna ner till tvättstugan, att det finns viss service i lägenhetshuset och trygghetslarm i lägenheten lyfts som exempel på vad som kan bidra till att fler känner sig trygga i sin boendemiljö.

”Fler billiga hyresrätter med balkong (som äldre-äldre är man troligen mycket hemma), tvättmöjligheter i badrummet och tillgång till hiss.”

”Satsa på fler trygghetsboenden. Mycket positivt med gemensamhetslokal. Idag är de flesta lediga är dyra. Satsa på billigare.”

➤ **Möjlighet till flytthjälp samt rådgivning och stöd**

I svarsmaterialen beskrivs behov av flytthjälp. Både med rådgivning, planering, organisering och genomförande av de praktiska frågorna som en flytt medför. Att själv flytta sitt bohag beskrivs i vissa fall som oöverstigligt, vilket gör att man hellre bor kvar i en bostad som inte är tillgänglighetsanpassad.

”Hjälp äldre praktiskt som vill flytta till en bättre bostad.”

”Utveckla Boplats för oss seniorer.”

➤ **Naturnära områden**

Närhet till natur är hälsofrämjande och något flera uttrycker är viktigt för både kropp och själ.

”Bygg fler bostäder för äldre och yngre idag som inte behöver vara så stora men placerade i naturnära områden.”

➤ **Bostad som främjar generationsmöten och gemenskap**

Det finns en önskan om fler boendeanternativ som kan bidra till gemenskap, också mellan generationer. Kombinerade student- och seniorbostäder, kollektivboenden och möjlighet att vara delaktig i boendemiljön oavsett boendeform är exempel på vad som tas upp.

"Att åldras är naturligt och för att vi ska uppfattas som en del i ett större sammanhang ska vi också bo bland alla andra så länge det går. Det är generationsöverskridande att möta sin granne med två små barn och minskar ålderismen."

"Bostäder är också ett prioriterat område, anser att vi ska ha fler kollektivboenden i Göteborg. Boendet är en fantastisk möjlighet till social samvaro."

Framtidsutvecklare reflekterar över enkätsvaren om bostäder

Valfriheten kring var och hur man bor är viktig för vårt välmående. En trygg och inkluderande boendemiljö bidrar till både hälsa och gemenskap, viktigt för alla men särskilt för äldre. Vi ser i svaren ett växande behov av olika boendialternativ, som är både fysiskt tillgängliga och ekonomiskt överkomliga.

Trygghetsboende är en uppskattad boendeform som kan skapa både trygghet och gemenskap. Generationsboendeformer och kollektiva lösningar är andra intressanta lösningar som kan främja social samhörighet och som vi skulle vilja se mer av. Men kom ihåg att inte alla vill flytta, så samtidigt finns ett stort behov av att allmännyttan tar vara på ny teknik och tillgänglighetsanpassar även befintliga lägenheter.

Dessutom är det avgörande att informera seniorer om olika boendialternativ som finns och vilket stöd som kan erbjudas vid en flytt för att underlätta hela processen.

Social delaktighet och inkludering

” Att ha möjlighet att delta i fritidsaktiviteter, sociala, kulturella, politiska och religiösa aktiviteter och känna gemenskap i samhället är viktigt för en god hälsa. Det ger förutsättningar att använda sin kompetens och kunskap, få respekt, bygga självförtroende och nära relationer. Det bidrar också till en känsla av att vara omvärldsorienterad och med i sin tid (World Health Organization, [WHO] 2024).

➤ Mötesplatser och aktiviteter med ökad variation

En röd tråd i svaren är behovet att få träffa och möta nya människor. Flera uttrycker att staden bör satsa på fler mötesplatser för seniorer med utökade öppettider, och ett bredare utbud av aktiviteter. Det finns även en önskan om tillgång till kulturaktiviteter till lägre pris.

”Utveckla mötesplatserna för seniorer för att attrahera fler. Utbudet passar bara en viss grupp. Jag skulle önska mer intellektuellt fokus med dialoger om konst, besök på utställningar och efterföljande dialoger.”

”Jag vill kunna gå och äta lunch varje dag tillsammans med andra äldre. Det är tråkigt när det är sommaruppehåll på aktiviteter för oss äldre. Vi tar inte semester, vi blir ännu mer ensamma.”

”Satsa mer på mötesplatser för seniorer på bibliotek och andra ställen.”

”Återkommande discon för 70-plussare i alla stadsdelar. Det är ju ett underbart sätt att både träffa nya bekantskaper, röra på sig och känna mening och glädje!”

”Kanske ha ett årligt speed-datingparty i Scandinavium?”

”Större seniorrabatt på teater, museum etc.”

➤ Fler generationsöverskridande aktiviteter och mötesplatser

Ett önskemål är att stärka möjligheterna att mötas över generationsgränser och låta de mötesplatser som finns bli ännu mer åldersinkluderade. De som svarat lyfter att det är viktigt att skapa förståelse mellan åldersgrupper i samhället och mellan exempelvis grannar i ett bostadsområde. Ett förslag som lyfts är att arbeta med att överföra språk och kultur till nästa generation.

”Viktigt med lokala aktiviteter i bostadsområdet där olika åldersgrupper kan träffas över generationsgränserna.”

”Staden erbjuder mycket för olika åldrar. Evenemang, föreläsningar och workshops där unga och äldre skulle kunna träffa varandra erbjuds inte tillräckligt för nationella minoriteter. Att värna kulturen och överföra den till nästa generation är viktigt. Många teman skulle kunna fungera till både unga och äldre och ge gemensamma intressen. Samtidigt skulle man lära sig finska och kunna revitalisera språkkunskaper.”

➤ Kostnadsfria aktiviteter

Många äldre har en ansträngd ekonomi och lyfter att det är viktigt att planera för aktiviteter som är kostnadsfria.

”Äldre människors ekonomiska situation är ofta trängd, många har inte råd att delta i olika sammanhang. Kanske det viktigaste av allt. Det känns 'skämmigt' att vara fattig.”

Framtidsutvecklare reflekterar över enkätsvaren om social delaktighet och inkludering

För ett åldersvänligare Göteborg är olika mötesplatser och aktiviteter avgörande. Här behöver vi satsa på mer generösa öppettider. Ta vara på seniorer som en resurs för att göra det möjligt. Vi kanske kan hjälpa till att hålla öppet för att skapa ännu bättre möjligheter för seniorer att träffas, prata över en kopp kaffe och stärka sin hälsa.

Samarbete med religiösa samfund kan vara en väg för att nå fler grupper, och biblioteken skulle kunna utvecklas till att fungera som sociala nav. Aktiviteter som inkluderar alla åldrar är viktiga, då generationsöver-skridande möten ofta intresserar både unga och äldre.

En viktig aspekt är den ekonomiska. Viktigt att aktiviteter i så hög utsträckning som möjligt är kostnadsfria så fler har möjlighet att delta. Trygghet är en annan central faktor för att kunna gå på aktiviteter och vara socialt aktiv. Till exempel kan aktiviteter läggas tidigare.

Mobilitet

Mobilitet handlar om människors möjlighet att förflytta sig, både självständigt och med stöd. Goda möjligheter att förflytta sig ökar förutsättningarna att vara socialt delaktig och kunna ta del av samhällsliv som kultur, service och hälso- och vårdtjänster. Att varje enskild person själv kan välja när de vill ta sig runt till fots, med cykel, rollator, rullstol, permobil eller kollektivtrafik ökar hälsan, livskvaliteten och möjligheten till självständighet (World Health Organization, [WHO] 2024).

➤ Utveckla och förtäta kollektivtrafiken

Att kunna resa med en trygg och tillgänglig kollektivtrafik lyfts som mycket viktigt för att kunna ta sig till anhöriga, aktiviteter, vårdcentral och affären. De som svarat beskriver behov av att hållplatser finns nära och att det behövs mer tid för på- och avstigning. Flera lyfter också behov av bättre kommunikationer från yttre delar av staden in till lokala centrum och till stadskärnan.

”Bättre busskommunikation från Backa in till centrala Göteborg”

”Det är viktigt att vi äldre som har svårt att gå, har rollator eller rullstol kan komma runt i hamnen, vilket betyder innerstaden. Färjorna är viktiga och borde byggas ut så att vi kan rulla runt. Att ta bort Slottsberget är katastrof.”

”Behöver bättre tid vid på/avstigningar så vi hinner sätta oss.”

➤ Fler hållplatser med bänkar och väderskydd

Sitt- och viloplatser vid hållplatser beskrivs vara viktigt och något som det behöver satsas mer på. Även på vägen till och från hållplatsen.

”Vi saknar enkla parkbänkar som kan underlätta för oss att åka kollektivt. I villaområdet där vi bor finns ingen viloplatz mellan hem och hållplats.”

”Bygg väntkurer på alla hållplatser.”

➤ Utveckla flexlinjen efter användares behov

Flexlinjen är uppskattad. Samtidigt finns önskemål om fler och enklare byten och om fler hållplatser tillsammans med annan kollektivtrafik. Tydligare information om flexlinjen och hur den fungerar efterfrågas också.

”Flexlinjen borde byggas ut så att det går att resa mer över staden.”

”Flexlinjen fungerar ibland, men inte om man har en tid att passa.”

➤ Gratis kollektivtrafik större delar av dygnet

Många önskar att seniorekortet skulle gälla på fler tider under dygnet. De som har längre resor in till centrum, till familj och vänner, deltar i aktiviteter,

vill ta del av naturliv eller föreningsliv i andra delar av staden, beskriver svårigheter att hålla sig inom restiden som seniorkortet erbjuder.

”Gratis kollektivtrafik dygnet runt för seniorer. Är så viktigt för att kunna ta del av aktiviteter och gemenskap.”

”Det stressar mig mycket att bara få åka mellan vissa tider.”

➤ **Öka säkerheten på gång- och cykelbanor**

Många beskriver utmaningar med att vara fotgängare och cyklist i staden. Förbättring av markbeläggning, reglering av elsparkcyklar och skyltning vid gång- och cykelbanor för ökad trygghet föreslås av flera.

”Satsa på bättre trottoarer. I stadens iver att bygga cykelbanor har trottoarer och gångbanor fått stryka på foten och ofta blivit smalare.”

”Kullerstenar och trottoarkanter är ett gissel för rullatorer och rullstolar. Man kan ju ofta undvika kullerstengator men det vore bra om trottoarkanter åtgärdades vid ställen där man behöver ta sig fram.”

”Elsparkcyklar kommer snabbt på trottoaren, de ligger överallt och kan bli farligt.”

➤ **Förbättrad snöröjning och halkbekämpning**

Snöröjning och halkbekämpning som underlättar för fotgängare att ta sig fram tryggt och säkert är ett återkommande ämne bland svaren.

”Ett exempel: En trappa (på en gångväg) med räcke, där skottades endast halva trappan (det är ju bra) men man skottade den del som var längst från räcket. HUR TÄNKTE MAN?”

”På vintern är hållplatser och övergångsställen rent livsfarliga. Eftersom bilar prioriteras kan jag alltid gå halkfritt i körbanan men när jag kommer till hållplatsens isgata eller övergångsställets isvallar är det hemskt.”

➤ **Förbättrad framkomlighet för bil och bättre parkeringsmöjligheter**

I svaren framkommer att möjligheten att köra bil och parkera på strategiska platser nära målpunkter är viktigt. Det lyfts särskilt av de som inte bor i de mest centrala stadsdelarna.

”Det behöver bli lättare att ta sig fram med bil. Vi bor i villa och har därför behov av att frakta produkter som används i trädgården. Det kan vara planteringsjord, gödning, plantor och mycket annat. Bilen är därför nödvändig för transporter.”

”Det är svårt att hitta parkering nära affärer och vårdcentraler i centrum.”

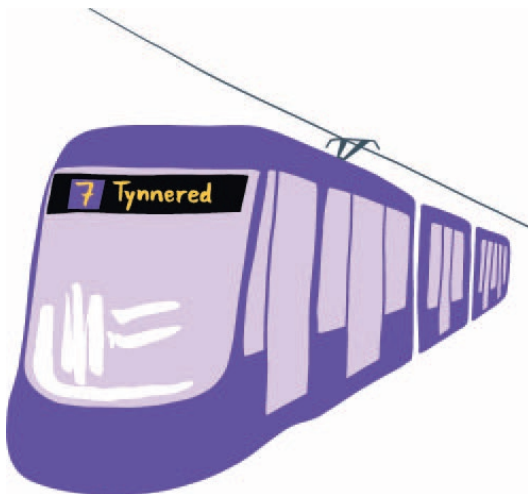
Framtidsutvecklare reflekterar över enkätsvaren om mobilitet

En mer utvecklad flexlinjetrafik verkar kunna lösa många av de problem som seniorer i Göteborg lyfter. Kanske skulle flexlinjen kunna köra en större del av dygnet, erbjuda fler bytespunkter där flexlinjehållplatser också finns nära övrig kollektivtrafik samt ökad och tydlig information om flexlinjen med adresser till hållplatserna.

Varför inte erbjuda halva priset på kollektivtrafik de timmar som det inte är gratis?

Av svaren framgår tydligt att mobiliteten har koppling till seniorers möjlighet att ta del av sociala aktiviteter och vara delaktiga i samhället på olika sätt. Att enkelt, tryggt och till en rimlig kostnad kunna resa över hela staden ger också ökad möjlighet att vara en resurs för andra, att kunna arbeta, bidra i frivilligverksamhet och volontär eller stödja familj och vänner.

Många seniorer lyfter ett specifikt problem – elsparkcyklar. Detta upplever vi som en alltmer allvarlig och akut fråga för upplevelse av trygghet, tillgänglighet och framkomlighet på gångvägar samt inte minst kostnader för samhället kopplat till olyckor.

Samhällsstöd och service

Samhällsstöd och service som finns nära och är tillgängligt utformad påverkar seniorers förmåga att upprätthålla en god hälsa och klara sig själva. Ett bra bemötande är grunden för åldersvänligt samhällsstöd och service (World Health Organization, [WHO] 2024).

➤ Att kunna ringa för ärenden

För att kunna vara självständig lyfts behov av att få mer stöd i användning av digitala tjänster, och att det behövs alternativ till de digitala. Det framkommer i enkätsvaren att fysiska möten alltmer ersatts med digitala tjänster, till exempel bokning av tid på vårdcentral via digital plattform eller att chattbotar svarar på frågor istället för en levande person. Att kunna vända sig till en levande person med sina ärenden och frågor, och som kan vägleda och stötta, värderas högt.

”Se till att det finns en person att ringa i varje stadsdel. Jag skulle känna mig mycket tryggare.”

”Det borde finnas en äldreombudsman för att hjälpa till med att lotsa runt i samhällssystemet. En rådgivningsbyrå som kan svara på vilken samhällsorganisation man kan vända sig till utifrån vissa frågor.”

➤ Fler alternativa betalsätt än digitala

Många nämner en problematik med att så många tjänster endast accepterar digitala betalningar. Det utesluter de som inte har en smartphone eller som har svårt att använda en sådan. Förslag lyfts om att man bör ta tillbaka parkeringsautomater där man kan betala med kort eller kontanter.

”Jag är rädd att inte kunna parkera bilen eller gå på toaletten om jag glömmer min telefon, eller om den laddar ur sig.”

➤ Utbildningar i digital kunskap och användande av BankID

Att få möjlighet att lära sig digitala verktyg lyfts återkommande och det efterfrågas mer utbildning och stöd. Att känna sig säker i en digital ”djungel” upplevs som något man själv förväntas lösa. Flera lyfter särskilt en osäkerhet kopplad till användande av BankID.

”Satsa mer på utbildning i det digitala. Om hur man använder sin telefon och iPad. Om tex BankID med mera.”

”Skapa mötesplatser där äldre kan få hjälp med digitala verktyg. Öka möjligheten till drop-in tider där man kan få hjälp utan att behöva boka tid.”

➤ Förebyggande stöd och råd

Ett annat behov som lyfts är tillgång till och information om socialt och ekonomiskt stöd.

Det kan till exempel handla om anhörigstöd. Ett annat exempel är behov av stöd i att undvika bedrägerier.

"Mer stöd till anhöriga behövs. Jag kände inte ens till att det fanns stöd att få."

➤ **Lokala servicecentrum som är lättillgängliga och integrerade i stadsdelarna**

Att ha tillgång till service nära bostaden är viktigt både för möjligheten att klara sig självständigt och för livskvaliteten. Specifikt nämns behov av mataffärer, apotek, bibliotek och annan vardagsnära service. Lokala torg eller centrum med butiker, caféer och mötesplatser har ett stort värde för många.

"Återinför gamla tiders 'små kvarterstorg' där jag enkelt kan utföra dagliga ärenden mataffär, apotek mm. Trygghet i närmiljö."

"Öppna åter ett bibliotek i Kärra! Fler föreläsningar på bibliotek och mötesplatser."

➤ **Bemötande och tillgänglighet**

Ett vänligt och uppmärksamt bemötande kan vara avgörande för att lösa frågor, skapa tillit och bidra till självständighet. Det värderas högt. Och utöver möjligheten att kunna ta sig in och ut ur en byggnad lyfts även vikten av att säkerställa tillgänglighet på informationsmöten och liknande för personer som hör sämre.

"Banker bör vara mer kundvänliga vad gäller de som inte kan det här med teknik så bra."

"Satsa på hörslinga i offentliga lokaler."

Framtidsutvecklare reflekterar över enkätsvaren om samhällsstöd och service

Vi ser att det samhällsstöd som finns att tillgå är svårt att hitta. Gör det lätt tillgängligt på de offentliga platser som finns. Varför inte ha en digital anslagstavla med touch-funktion på utvalda platser?

Vi ser även att det fortsatt finns ett behov att kunna ta bilen för att utträta dagliga ärenden. Och tänker att kommunen kan ha ett särskilt erbjudande till äldre som reducerad parkeringspris och särskilda parkeringsplatser så att fler kan ta del av det samhällsstöd och service som staden erbjuder.

Vidare bör digital kompetens stärkas genom utbildningsinsatser på både grundläggande nivå och för de som vill hålla sig uppdaterade efter arbetslivet. Extra stöd bör också ges till personer som inte talar svenska.

Stadsmiljö

” Stadsmiljöns gestaltning och innehåll har stor betydelse för vår självständighet, livskvalitet och våra förutsättningar att kunna delta och vistas i offentliga rum och grönområden. Det finns flera kännetecken som gör stadsmiljöer och gröna ytor åldersvänliga - närhet, tillgänglighet och trygghet (World Health Organization, [WHO] 2024).

➤ Ökad delaktighet och involvering i stadsutveckling

I enkätsvaren framkommer betydelsen av att utveckla stadens olika utomhusmiljöer och platser så att dessa kan användas av så många som möjligt. Flera lyfter intresse och vilja av att vara mer delaktiga i planering och utveckling av stadsmiljöer samt i skötsel och omhändertagande av utomhusmiljöer runt om i staden.

”Sätt äldre människor med rörelsehinder och andra funktionshinder att delta i planeringen av staden. Eller ta med specialpedagoger. De kan detta med funktionsvariationer. Någon behöver gå runt och titta i staden tillsammans med seniorer för att se förbättringsmöjligheter. Det är så dålig tillgänglighet idag.”

”Peka ut och upplåt områden, de behöver inte vara stora kanske 40–50 kvadratmeter, där enskilda eller grupper av äldre får i uppdrag att anlägga och sköta växtodlingar. Inriktning ska vara att det finns något i rabatten som blommar från februari till november.”

➤ Bevara och utveckla gröna områden och parkmiljöer

Även vikten av att bevara grönytor och parker samt bygga fler gröna områden i staden lyfts. De som svarat känner oro för att en förtätning av staden ska medföra minskning av andelen grönytor som därmed påverkar trivsel, livskvalitet och hälsa.

”Mer gröna träd, mer parkbänkar lite här och var. Vi behöver skugga!”

”Viktigt att behålla grönområden intakta i centrala staden för alla de som inte har tillgång till bil och har svårt att ta sig ut i naturen.”

➤ Skapa fler tillgängliga sittplatser

Behovet av fler sittplatser lyfts både kopplat till områdena stadsmiljö och mobilitet. Det behöver finnas överallt där människor förväntas röra sig, och med tillgång till väderskydd. Som exempel lyfts behov av sittplatser och bänkar nära hemmet, i butiker, andra fysiska stadsmiljöer och för att kunna ta del av och uppleva park och naturområden.

”På många ställen behöver man vila. Det behövs fler sittplatser och bänkar.”

➤ **Förstärk och utveckla trygghet och säkerhet i stadsmiljön**

Upplevelsen av trygghet och säkerhet kan vara avgörande för att man ska ta sig utomhus. En del av dem som besvarat enkäten önskar ökad kameraövervakning och bättre belysning för att förstärka tryggheten i staden. Många lyfter också önskemål om att undanröja sådant som upplevs som hinder, exempelvis höga trottoarkanter och kullerstensbeläggning som försvårar framkomligheten.

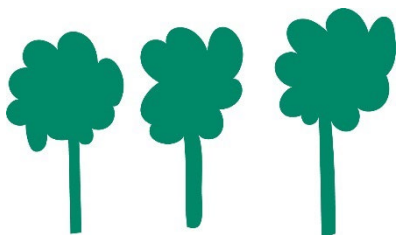
”Bättre belysning och fler poliser eller andra som kan patrullera på gator och torg på Hisingen.”

”Mer kameraövervakning. Kriminalitet är ett problem.”

➤ **Utforma staden för alla väder**

Det framkommer förslag och exempel kring hur utformning av staden skulle kunna underlätta för fler att ta sig fram vid svår väderlek.

”Låt oss inspireras av Montreal och Toronto som liksom vi har mycket busväder. De är visserligen en tiopotens större men båda har över 3 mil(!) med gångar under jord som innehåller affärer och restauranger och som förbinder olika platser och byggnader. Gångbroar och gångar under jord gör också att man slipper korsa trafikerade gator och leder, vilket borde leda till färre trafikolyckor med gående och färre fallolyckor p.g.a. halka. Kan inte vi vara först med det här i Sverige?”

Framtidsutvecklare reflekterar över enkätsvaren om stadsmiljö

Vi vill understryka vikten av att bevara och utveckla gröna områden och parker i staden som lyfts av så många. Inte minst är det viktigt för att kunna hantera värmeböljor nu och i framtiden. Parker är viktiga för mental och kroppslig hälsa och inte minst är de sociala mötesplatser för olika generationer. ”Nya Zeeland” i Västra Göteborg ett riktigt bra exempel på park. Även närhet till vatten är viktigt och möjligheterna att gå och röra sig, även i skugga, nära vatten är ett område som behöver utvecklas.

Att skapa tydliga skyltar vid gång och cykelvägar och tydligare markeringar i marken som vägleder och visar hur vi ska gå är viktigt för att skapa trygghet och förebygga olyckor. Trafikvärdar skulle kunna öka tryggheten vid övergångar och högtrafikerade knutpunkter.

Glöm inte heller att trygghet ibland är jämlikhetsfråga, till exempel är äldre kvinnor mer otrygga än äldre män utomhus när det är mörkt.

Information och kommunikation

” *I en åldersvänlig stad vet alla var de hittar information om stadens tjänster. Informationen är enkel att förstå och lätt tillgänglig. Det är lätt att kommunicera med kommunen i de kanaler som seniorer använder. Tjänsterna kommuniceras på ett sätt som väcker nyfikenhet och intresse. Äldre personer upplever att ”tjänsterna är till för mig” och det är tydligt att kommunen är avsändare (World Health Organization, [WHO] 2024).*

➤ Tryckt och tydlig information

Flera uttrycker en frustration över att information ofta enbart finns tillgänglig digitalt. Önskemål lyfts om att digital information kompletteras med tryckt. Den kan distribueras på offentliga platser, hem till brevlådan eller genom tjänstepersoner som finns på olika offentliga platser. Informationen behöver vara lätt att förstå. Ett förslag som ges är att satsa på broschyrer med förklarande bilder eller ett samlande seniormagasin.

”Relevant tydlig informationen ska komma till mig direkt per post, jag ska inte behöva söka detta själv på nätet. Jag kanske inte alls har någon digital kunskap = Jag lämnas utanför/exkluderas/diskrimineras.”

”Det är viktigt att få information på finska också i tryck, inte bara via webben.”

➤ Information om vilket stöd som finns tillgängligt för seniorer

När det gäller vilket stöd staden kan erbjuda, uttrycker en del att det behöver förtydligas. En del upplever att de kommer över informationen av en ren slump. Ett förslag som lyfts är att skicka information hem till seniorer som fyller 70 respektive 80 år, om tjänster som kan vara relevanta för åldersgruppen.

Framtidsutvecklare reflekterar över enkätsvaren om information och kommunikation

För att skapa ett åldersvänligare och mer hälsofrämjande Göteborg är det viktigt att informera seniorer om vilka tjänster, stöd och hjälp som finns att få. Det borde vara prioriterat att skicka ut relevant information i samlad form direkt till seniorer, förslagsvis till alla 70-, 80- och 90-åringar.

Information behöver utformas så att den inte misstas för direktreklam och i en form som är lätt att ta till sig. Trycksaker upplevs som trygga, är lätt att spara och bör utformas så att de sticker ut i mängden, med fokus på tydliga bilder som kompletterar texten. Riktad och tydlig information bör spridas på platser där äldre befinner sig, som bibliotek, vårdcentraler och mötesplatser. Här kan även digitala informationsskärmar fungera väl!

Informationssökning online upplevs av många som att navigera i en djungel, så satsa på förenklingar och sammanhållen information. Samtidigt behöver personlig kontakt genom telefon vara lättillgänglig, till exempel genom ett en väl synlig åldersspecifik digital knapp.

”Det behövs mer och bättre information om vilket stöd och hjälp vi seniorer kan få från Göteborgs Stad. Jag kände inte till att det finns mötesplatser för seniorer eller att man kan träna gratis på vissa anläggningar. Vi behöver mycket bättre information och kommunikation till oss seniorer. Även myndigheter behöver utveckla sin kommunikation till seniorer.”

”Det är viktigt att få veta vilka tjänster kommunen erbjuder för äldre. Därför kan man skicka ut en trycksak om detta vid exempelvis två tillfällen. Den första till alla som fyller 70 år, det andra 80 år.

➤ **Forum för samhällsinformation**

Mötesplatser för seniorer lyfts som en möjlig arena för mer samhällsinformation, stöd och dialog inom flera områden.

”Fler mötesplatser med fokus på att ge råd om hur man kan ta sig fram i samhället, inklusive hjälp med att förstå samhällets system.”

Frivillighetsarbete och arbetsliv

”**Äldre personer är en tillgång för samhället och fortsätter att bidra till samhället även efter pensioneringen. Ett åldersvänligt samhälle erbjuder många möjligheter för äldre att göra detta, vare sig det är genom frivilligt ideellt eller avlönat arbete, och håller dem engagerade i den politiska processen (World Health Organization, [WHO] 2024).**

➤ Seniorer som tillgång i arbetslivet

Många vill fortsätta arbeta även efter pensionering och att samhället bättre ska ta vara på den erfarenhet och kompetens seniorer har. Möjligheten att kunna fortsätta arbeta efter pension bör därför underlättas.

”Låta äldre jobba kvar, underlätta för äldre att behålla sina tjänster inom kommunen (som bör föregå med gott exempel).”

➤ Möjligheten att arbeta ideellt och som volontär

Det beskrivs hur viktigt ideellt och volontärarbete är, men att mer och tydligare information behövs för att uppmärksamma fler seniorer på möjligheten att engagera sig. Förslag lyfts om att använda seniorer som volontärer i fler verksamheter än idag där samhället ser utmaningar, till exempel i fler skolor.

”Rekrytera årsrika som volontärer och lekmanaresurser inom de områden där vi ser samhällsproblem. Ta hjälp av professionella rekryterare så att folk i gemen förstår att det är allvar och att det innebär ett lyft för Göteborg och Sverige.”

”Att ta vara på varandras förmågor borde vara en genomgående tanke när man planerar för äldres välbefinnande. Att stärka äldreboenden och hemtjänst med pensionärer som träder in i en roll som trygghetsskapande stärker också självkänslan för pensionären.”

Framtidsutvecklare reflekterar över enkätsvaren om frivilligarbete och arbetsliv

Seniorer gör betydande insatser genom anhörigvård och genom att vara ett ovärderligt stöd för sina eller andras barn och barnbarn. Seniorer är en viktig resurs i samhället, och vi som samhälle behöver synliggöra det. Vi behöver även stärka möjligheterna för deltidsarbete och anställning efter 69 år på ett strukturerat sätt, oberoende av enskilda chefer.

Volontärarbete är också oerhört givande att engagera sig i, och det är viktigt att höja dess status, informera mer och bredda möjligheterna för seniorer att engagera sig inom olika samhällsområden och samhällsutmaningar.

Varför inte starta en mentorbank, där äldre och yngre kan stötta varandra. Genom att fokusera mindre på fysisk skräpplighet och mer på den mentala kapaciteten och erfarenheten hos seniorer kan vi tillsammans synliggöra potentialen!

➤ **Uppmärksamma de insatser som seniorer gör för närstående och familj**

Andra beskriver att livet efter pensionen innebär full sysselsättning med att ta hand om äldre föräldrar, barnbarn eller sjuk make/maka/partner/vän och att det därför inte finns tid över till att arbeta eller engagera sig ideellt.

”Personer som passerat 70 borde inte ständigt behöva förklara varför man inte yrkesarbetar längre. Ofta har man mer än fullt upp med barnbarn, äldre föräldrar och den egna hälsan.”

Ett medskick för framtiden

Äldre är en ovärderlig resurs i vårt samhälle. Med sin livserfarenhet, kunskap och tid bidrar många på otaliga sätt i familje- och samhällsliv. Alla samhällsaktörer behöver idag vara med och skapa bättre förutsättningar för ett aktivt och hälsosamt åldrande. Kommuner, regioner och stat behöver ta ett samlat grepp i frågan, med ett särskilt fokus på de äldres perspektiv. Åldersvänliga städer och samhällen gör just det.

Resultatet från enkätundersökningen lyfter seniorers prioriteringar, behov och förslag för att skapa ett mer åldersvänligt Göteborg. Var och en av oss har en viktig roll, även som medmänniska och samhällsmedborgare. Genom att se och bry oss om varandra, bidra med små och stora insatser – i våra kvarter, på våra arbetsplatser och i våra gemenskaper – kan vi göra Göteborg till en ännu vänligare och mer hållbar stad som inte bara fungerar för alla åldrar, utan som blomstrar. Kraften i samverkan är nyckeln. När kommun, organisationer, företag och invånare förenar sina krafter, tankar och arbetar tillsammans kan vi åstadkomma förändringar som gör skillnad på riktigt.

Källor

Gustafsson, B., Mac Innes, H., & Österberg, T. (2019). *Older people in Sweden without means: on the importance of age at immigration for being 'twice poor'*. *Ageing & Society*, 39(6), 1172-1199.

Göteborgs Stad, Stadsledningskontoret (2023) *Äldreombudsmannens rapport. Mänskliga rättigheter blir inte färre med åldern. Stadsledningskontoret.*

Göteborg: Göteborgs Stad, Stadsledningskontoret.

<https://goteborg.se/wps/portal/start/kommun-och-politik/politik-och-demokrati/sa-kan-du-paverka-och-vara-delaktig/aldreombudsman>

Göteborgs Stad, (2024) Göteborgs Stads huvudpresentation, *Hållbar stad – öppen för världen*, [4100-Göteborgs Stads huvudpresentation 2024 svenska.pptx](#)

Göteborgs Stad, Äldre samt vård- och omsorgsförvaltningen (2024) *Om äldre samt vård- och omsorgsförvaltningen* [Förvaltningspresentation - Om äldre samt vård- och omsorgsförvaltningen 2024.pptx](#)

Internetstiftelsen (2024) *Svenskarna och internet 2024.*

<https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2024/>

Mac Innes, H., Bjurbäck, H. & Lundälv, J. (2024). *Sociala problem efter 65: socialt förebyggande arbete på nya arenor.* (Upplaga 1). Lund: Studentlitteratur.

Mac Innes, H., & Lundälv, J. (2023). *Biståndshandläggares erfarenheter av sociala problem hos äldre medborgare—En kartläggning om de sociala problemens synlighet.* *Socialmedicinsk tidskrift*, 100(2), 313-320.

Riksrevisionens rapport om mörkertal inom bostadstillägget [Elektronisk resurs]. (2019). Regeringskansliet.

Statistikmyndigheten SCB (25 oktober 2017). *Högre andel äldre med låg inkomst i Sverige jämfört med Norden.* <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/pong/statistiknyhet/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc2/>

Statistikmyndigheten SCB (2022). *Efter 60. En beskrivning av äldre i Sverige 2020.* Demografiska rapporter 2022:2 Stockholm: Statistikmyndigheten SCB

Västra Götalandsregionen. Avdelning Data & analys. Regional Vårdanalys. (2022). *Hur mår invånarna i Västra Götaland 2022, Regional rapport - Hälsa på lika villkor 2022* <https://infogram.com/halsa-pa-lika-villkor-i-vastra-gotaland-2022-1hzj4o3q0l8yo4p?live>

World Health Organization. Demographic Change and Healthy Ageing (DHA), EURO Europe Regional Office (RGO) (2018) *Age-friendly environments in Europe: Indicators, monitoring and assessments* (WHO/EURO:2018-1088-40834-55192) <https://www.who.int/publications/i/item/9789289052122>

World Health Organization (2024) *Creating age-friendly cities and communities* <https://www.who.int/activities/creating-age-friendly-cities-and-communities>

World Health Organization. Demographic Change and Healthy Ageing (DHA), (2023) *National programmes for age-friendly cities and communities: a guide*, ISBN: 978 92 4 0068698
<https://www.who.int/publications/i/item/9789240068698>

World Health Organization (2024) *Civic Participation and Employment*.
<https://extranet.who.int/agefriendlyworld/age-friendly-practices/civic-participation-and-employment/>

World Health Organization (2024) *Community and Health Care*
<https://extranet.who.int/agefriendlyworld/age-friendly-practices/community-and-health/>

World Health Organization (2024) *Housing*
<https://extranet.who.int/agefriendlyworld/age-friendly-practices/housing/>

World Health Organization (2024) *Transportation*
<https://extranet.who.int/agefriendlyworld/age-friendly-practices/transportation/>

World Health Organization (2024) *Social Participation*
<https://extranet.who.int/agefriendlyworld/age-friendly-practices/social-participation/>

World Health Organization (2024) *Outdoor Spaces and Buildings*
<https://extranet.who.int/agefriendlyworld/age-friendly-practices/outdoor-spaces-and-buildings/>

World Health Organization (2024) *Respect and Social Inclusion*
<https://extranet.who.int/agefriendlyworld/age-friendly-practices/communication-and-information/>

World Health Organization (2024) *Communication and Information*
<https://extranet.who.int/agefriendlyworld/age-friendly-practices/communication-and-information/>

Bilagor

Bilaga 1 Lista på spridning av enkät

- Enhetschefer och medarbetare inom Hälsofrämjande och förbyggande verksamheter- där mötesplatser, anhörigstöd, och trygghetsboenden ingår.
- Medborgarkontoren
- Stadsbiblioteket samt lokala bibliotek
- Teckenspråksforum
- Romano Center i väst
- Finskspråkiga enheter vid vård- och omsorgsboende
- Finskspråkiga föreningar
- Ö-dialogen (Södra skärgården, Sydväst)
- Syrisk-ortodoxa församlingen i Angered
- Aktivitetshuset 4 i Hammarkullen
- Bergum Gunnilse utveckling (förening)
- Civilsamhälleskollegiet
- Regnbågshuset, Hbt-seniorerna
- Frivilligcentralerna i Göteborg (genom Sensus och Svenska kyrkan)
- Föreningen Funktionsrätt i Göteborg
- Framtidsutvecklare
- Biblioteken får info + affisch genom Stadsbiblioteket.
- Fritidsbanken sydväst
- Stena Fastigheter genom trygghetsvård
- Idrotts och föreningsförvaltningens nyhetsbrev för samtliga seniorföreningar
- Samtliga rättighetsbaserade kommunstyrelseråd genom rådssamordnare t.ex. Göteborg Stads råd för den sverigefinska och nationella minoriteten romer
- Judiska, samiska, afro-svenska och muslimska råden
- Äldre samt vård- och omsorgsförvaltningens pensionärsråd
- Äldreombudsmannen
- Röda korset Tuve
- Hjällborg mötesplats för alla
- Bellevue moské
- Göteborgs moské
- Mötesplats Meetingplace i Biskopsgården,
- Biblioteksvännerna i Biskopsgården som i sin tur har skickat den vidare till andra föreningar i nätverk Biskopsgården.
- Medborgarkontoren på Hisingen har affischerat och har informerat och vart behjälpliga på ca 6 vanliga arbetspass runt om på Hisingen och vid två vanliga arbetspass i Nordost
- Stadens Facebook och Instagram
- Vårt Göteborg
- Äldre samt vård- och omsorgsförvaltningens intranät
- Civilsamhälleskollegiets Teamsyta

Göteborgs Stad, 2024

Publiceringsdatum 2024-12-19

Illustrationer:

Josephine Skapare

Äldre samt vård- och omsorgsförvaltningen

goteborg.se/aldersvanliga

Telefon: 031-365 00 00 (kontaktcenter)

E-post: aldrevardomsorg@aldrevardomsorg.goteborg.se

